

תאריך עדכון אחרון: אוגוסט 2021

כלים זמינים ליישום יעדי תכנית ברית ערים לאיכות חיים וסביבה של פורום ה-15

- מסמך מתעדכן -

המסמך להלן הוא מאגר מתעדכן של כלים זמינים ומדריכים פרקטיים לקידום ויישום קיימות בעיר. הוא גובש במטרה לסייע לעיריות החברות בתכנית "ברית ערים לאיכות חיים וסביבה" של פורום ה-15 במימוש יעדי התכנית ובהוצאה לפועל של תכניות העבודה העירוניות לקיימות.

המסמך מתעדכן מעת לעת, וכולל את הכלים שנמצאו כרלוונטיים, מקצועיים ושימושיים ביותר ע"י הצוות המקצועי של פורום ה-15. ככל שנחשפתם או בחנתם כלים נוספים שטרם נכללו במסמך, אנא העבירו אותם לידיעתנו. כמו כן, היה ונתקלתם בבעיות כניסה לקישורים במסמך זה אנא הודיעו לנו כדי שנברר זאת ונעדכן את המסמך בהתאם. ניתן ליצור קשר במייל mayac@forum15.org.il.

1 הכלים המופיעים במסמך מגוונים – החל ממדריכים מקיפים לקידום תחומים רחבים, ועד לכלים ממוקדים לקידום פרויקטים ספציפיים. הכלים מסודרים לפי סעיפי תכנית ברית ערים לאיכות חיים וסביבה. כלים שנוגעים בצורה ישירה ליותר מיעד אחד, יופיעו לעתים בשני מקומות. ניתן להיעזר בתוכן העניינים המופיע מטה להתמצאות נוחה יותר במסמך.

[לעיון בתכנית "ברית ערים לאיכות חיים וסביבה" של פורום ה-15, לחצו כאן.](#)

להתעדכנות שוטפת בפעילות הפורום, במידע ובאירועים בנושאי סביבה וקיימות, ניתן לעיין [בשער הסביבה באתר פורום ה-15](#) ו**[במידעוני הסביבה והקיימות של פורום ה-15](#)**.

בברכה,

צוות סביבה וקיימות
פורום ה-15

תוכן עניינים לפי פרקי ברית ערים לאיכות חיים וסביבה

ניהול בר קיימא

- 1 – מינוי מנהל/ת קיימות עירונית
- 2 – הגדרת רפרנטים לקיימות
- 3 – הקמת מחלקת סביבה וקיימות
- 4 – מינוי צוות קיימות עירוני והכנת תכנית עבודה
- 5 – תקצוב תכנית העבודה ליישום ברית ערים
- 6 – מיסוד מנגנון איסוף נתונים מכלל האגפים
- 7 – שילוב שיקולי קיימות בתהליכי קבלת ההחלטות בעירייה ובפעולות עירוניות
- 8 – שקיפות מידע ושיתוף ציבור
- 9 – הצגת חזון הקיימות העירוני לציבור ולכלל עובדי העירייה
- 10 – יצירת שיתופי פעולה עם גופים נוספים בעיר לקידום קיימות מקומית
- 11 – שילוב היבטי בריאות וסביבה בשירותי ההסעדה של העירייה
- 12 – שיפוצים ירוקים במבני העירייה
- 13 – הכשרות לעובדי העירייה בתחומי הקיימות
- 14 – מיסוד מנגנון הוקרת עובדים ותושבים מצטיינים בתחומי הקיימות
- 15 – להוות דוגמה למימוש עקרונות הקיימות במסגרת פעילות העירייה

אנרגיה ובנייה ירוקה

- 1 – אימוץ התקן הישראלי לבנייה ירוקה
- 2 – שיפוצים ירוקים במבני העירייה
- 3 – אימוץ עקרונות בנייה ירוקה בתכנון העירוני לרבות תכנון שכונות מקיימות
- 4 – התייעלות אנרגטית בתאורת החוץ
- 5 – צמצום זיהום אור
- 6 – התייעלות בצריכת משאבים במבני ציבור
- 7 – מתן מידע לתושבים בנושאי התייעלות אנרגטית ובנייה ירוקה
- 8 – קידום ייצור אנרגיה בעיר והנגשת מידע לציבור אודות הצבת מתקני אנרגיה סולארית על מבנים פרטיים

תחבורה בת קיימא

- 1 – תכנית עירונית לצמצום השימוש ברכב הפרטי
- 2 – תכנית להגעה בעבודה באמצעי תחבורה חלופיים
- 3 – תכנית לצמצום הסעת ילדים למוסדות חינוך ברכב הפרטי
- 4 – עידוד הליכה ברגל
- 5 – קידום השימוש באופניים בעיר
- 6 – מיזמי תחבורה שיתופית
- 7 – שיפור שירות התחבורה הציבורית

- 8 – שת"פ אזורי לצורך שיפור התחבורה המקיימת
- 10 – החלפת צי הרכב העירוני לכלי רכב מופחת זיהום

צריכה מקיימת הפחתת פסולת ומחזור

- 1 – קידום שימוש חוזר במוצרים
- 2 – קידום צריכה שיתופית
- 3 – הסברה לערכי והרגלי צריכה מושכלת
- 4 – עידוד שימוש חוזר, מחזור והשבת פסולת אורגנית
- 5 – איסוף וטיפול בפסולת אלקטרונית
- 6 – איסוף וטיפול בפסולת בניין

שימוש במרחב העירוני ויירוק העיר

- 1 – עירוב שימושים ובנייה מרקמית
- 2 – הרחבת השימוש במבני העירייה מחוץ לשעות הפעילות
- 3 – הטמעת עקרונות הקיימות בתכנון שכונות חדשות ובחידוש מרחבים קיימים
- 4 – שילוב תכנון אקלימי בתכניות עירוניות גדולות
- 5 – צמצום תופעת "אי החום העירוני"
- 6 – תכנית פעולה לחיזוק החוסן העירוני ולהתמודדות עם השפעות האקלים
- 7 – ניהול מים ונגר
- 8 – מדיניות טבע עירוני והגנה על הסביבה החופית
- 9 – עידוד חקלאות עירונית

קהילה

- 1 – להציג לציבור את תכנית ברית ערים ולשתף אותו ביישום תכנית הפעולה
- 2 – העלאת מודעות הציבור להתנהגות מקיימת
- 3 – הקמת מערך פעילים ומתנדבים של "נאמני סביבה"
- 4 – הענקת אות לתושבים מצטיינים בפעילותם למען הסביבה בעיר
- 5 – העצמת הכלכלה המקומית

כלים	סעיף (בתוך הפרק)	פרק בברית ערים
<ul style="list-style-type: none"> המלצות לגיבוש צוות קיימות עירוני לצורך יישום תכנית "ברית ערים לאיכות חיים וסביבה", פורום ה-15, פברואר 2019 	1 – מינוי מנהל/ת קיימות עירונית	
קול קורא תקופתי לתמיכה ביחידות סביבתיות, המשרד להגנת הסביבה	2 – הגדרת רפרנטים לקיימות 3 – הקמת מחלקת סביבה וקיימות	
<ul style="list-style-type: none"> המלצות לגיבוש צוות קיימות עירוני לצורך יישום תכנית "ברית ערים לאיכות חיים וסביבה", פורום ה-15, פברואר 2019 כלי לתיעוד פרויקטים ליישום תכנית "ברית ערים לאיכות חיים וסביבה", פורום ה-15 ניתן לקבל דוגמאות לפורמט אקסל בו ניתן להתאים את הפרמטרים במסמך למאפייני הרשות המקומית (לפי דרישה). "קיימות עירונית – איך אפשר?", מכון ירושלים למחקרי מדיניות, 2017 פרק 4.3.3 - חיזוק הקהילה המקומית כמנוף לקידום אורח חיים עירוני מקיים: כלי מס' 4: יצירת רשתות מקצועיות להעברת ידע ויצירת שיתוף פעולה (עמודים 159-160 במסמך) "מדריך לפיתוח בר-קיימא בחברות הממשלתיות", המשרד להגנת הסביבה, 2013 פרקים: הנעה וגיבוש האסטרטגיה + מאסטרטגיה למימוש (עמודים 21-30). 	4 – מינוי צוות קיימות עירוני והכנת תכנית עבודה	ניהול בר קיימא
תקצוב עירוני – תלוי עירייה	5 – תקצוב תכנית העבודה ליישום ברית ערים	
<ul style="list-style-type: none"> מדד קיימות עירונית של פורום ה-15 (יפורסם ב-2021) "מתודולוגיה לביצוע סקר מצאי פליטות עירוני", פורום ה-15; פורסם לראשונה 2009, עודכן לאחרונה 2019. זוהי מתודולוגיה מתעדכנת לביצוע סקר פליטות עירוני + קבצי מיפוי, קבצי חישוב, עדכונים ומידע נוסף. 	6 – מיסוד מנגנון איסוף נתונים מכלל האגפים	
<ul style="list-style-type: none"> מסמך "חוסן עירוני בשגרה ובחירום: אסטרטגיות, פרקטיקות והמלצות לרשויות המקומיות" של פורום ה-15, מהדורה 1, יוני 2020 "מרשות מבטיחה לרשות מקיימת", מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007 פרק 3: ניהול סביבתי של העירייה ומוסדותיה 	7 - שילוב שיקולי קיימות בתהליכי קבלת ההחלטות בעירייה ובפעולות עירוניות	

<ul style="list-style-type: none"> • "מתווה להתנהלות סביבתית ומקיימת במכרזים עירוניים", אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2014. המתווה נכתב על בסיס הפעילות של החברה למשק וכלכלה של מרכז השלטון המקומי. 		
<ul style="list-style-type: none"> • "המדריך להטמעת שקיפות מידע ברשות המקומית", פורום ה-15, 2019 • בחלק האחרון של המדריך מופיעה רשימה מרוכזת של המידע הנדרש לפרסום באתר האינטרנט של הרשות המקומית. • "מרשות מבטיחה לרשות מקיימת", מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007 • פרק 2: שיתוף הציבור בקבלת החלטות ובעשייה העירונית • "קיימות עירונית – איך אפשר?", מכון ירושלים למחקרי מדיניות, 2017 • פרק 4.3.3 - חיזוק הקהילה המקומית כמנוף לקידום אורח חיים עירוני מקיים: כלי מס' 1: פיתוח שחקני אמצע עירוניים (עמ' 29) • כלי מס' 5: כלים לניטור השיח הציבורי (עמ' 169) 	<p>8 – שקיפות מידע ושיתוף ציבור</p>	
	<p>9 – הצגת חזון הקיימות העירוני לציבור ולכלל עובדי העירייה</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • "כרטיס פרויקט: הקמת פורום וולונטארי לקידום קיימות בעסקים", אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2013. כרטיס הפרויקט נכתב על בסיס פרויקט שמושם בעיריית הרצליה. • "מתווה: שיתוף פעולה עם האקדמיה לקידום נושאי סביבה וקיימות בעיר", אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2013. המתווה נכתב על בסיס פעילותה של עיריית באר שבע. 	<p>10 - יצירת שיתופי פעולה עם גופים נוספים בעיר לקידום קיימות מקומית</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • "עיר מקדמת תזונה מ.ב.ט.י.ח.ה.", רשת ערים בריאות בישראל, 2017 • מדריך יישומי לעידוד תזונה בריאה ובת קיימא ברשות המקומית. 	<p>11 – שילוב היבטי בריאות וסביבה בשירותי ההסעדה של העירייה</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • "תועלות הבנייה הירוקה בבתי ספר", המשרד להגנת הסביבה והמועצה הישראלית לבנייה ירוקה, 2019 • "מרשות מבטיחה לרשות מקיימת", מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007 • פרק 1: קידום אנרגיה נקייה לשמירת האקלים והמשאבים הטבעיים. לא זכרתי שיש שם שיפוצים ירוקים • בכוונה שאנו מייחסים לנושא. 	<p>12 – שיפוצים ירוקים במבני העירייה</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • לדוגמאות פרטניות להכשרות בעריות ניתן לפנות לפורום ה-15. 	<p>13 – הכשרות לעובדי העירייה בתחומי הקיימות</p>	

<ul style="list-style-type: none"> • <u>כרטיס פרויקט: "נאמני טבע עירוני", אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15</u> כרטיס הפרויקט נכתב על בסיס פעילותה של עיריית נתניה. עמ' 3 - תחת הכותרת "פרסום והוקרה". 	<p>14- מיסוד מנגנון הוקרת עובדים ותושבים מצטיינים בתחומי הקיימות</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>'תג הסביבה' - תכנית להתייעלות סביבתית וחסכון במשאבים ברשויות המקומיות, מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2010</u> • <u>"תכנית משא"ב – מדיניות שימור אנרגיה ברשויות", משרד האנרגיה ומרכז השלטון המקומי שנה?</u> 	<p>15 – להוות דוגמה למימוש עקרונות הקיימות במסגרת פעילות העירייה</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>מדיניות פורום ה-15 לאימוץ התקן הישראלי לבנייה ירוקה, מתעדכן</u> • <u>"תועלות הבנייה הירוקה בבתי ספר", המשרד להגנת הסביבה והמועצה הישראלית לבנייה ירוקה, 2019</u> • <u>חומרי עזר נוספים בפורטל הבנייה הירוקה של פורום ה-15</u> • <u>עלויות בנייה ירוקה מתוך אתר 'המועצה הישראלית לבנייה ירוקה'</u> 	<p>1 – אימוץ התקן הישראלי לבנייה ירוקה</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>תועלות הבנייה הירוקה בבתי ספר", המשרד להגנת הסביבה והמועצה הישראלית לבנייה ירוקה, 2019</u> פרק 1, סעיף 12. 	<p>2 - שיפוצים ירוקים במבני העירייה</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>מדיניות פורום ה-15 לאימוץ התקן הישראלי לבנייה ירוקה, מתעדכן</u> • <u>נוסחי הנחיות מרחביות ובדוגמאות לנוסחים להטמעה בתב"עות</u> • <u>שכונה 360 - מדדים לתכנון ופיתוח סביבות מגורים, המועצה הישראלית לבנייה ירוקה ומשרד הבינוי והשיכון, גרסה 1.1, 2019</u> • <u>מדריך לתכנון סביבתי - הטמעת היבטים סביבתיים בהליכי תכנון", המשרד להגנת הסביבה, 2015</u> פרק "בנייה ירוקה". • <u>המלצות לצמצום זיהום אוויר מכלי צמ"ה (ציוד מכני הנדסי) הפועלים באזורים עירוניים, המשרד להגנת הסביבה, 2017</u> • <u>המשרד להגנת הסביבה ממליץ לקבוע המלצות אלו כתנאים בהיתר לאתרי עבודה או כדרישות במכרזים שהרשות מפרסמת לעבודות בנייה ותשתית.</u> 	<p>3 – אימוץ עקרונות בנייה ירוקה בתכנון העירוני לרבות תכנון שכונות מקיימות</p>	<p>אנרגיה ובנייה ירוקה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <u>מפרט טכני ומדריך ליישום תאורת לד בכבישים ובשטחים ציבוריים פתוחים, משרד הבינוי והשיכון, 2015</u> • <u>מדריך לחיסכון באנרגיה בתאורת כבישים ורחובות, משרד האנרגיה ומרכז השלטון המקומי, במסגרת תכנית "תג הסביבה", 2013</u> 	<p>4 – התייעלות אנרגטית בתאורת החוץ</p>	

6

<ul style="list-style-type: none"> • <u>מדריך להתייעלות אנרגטית בתאורת פנים וחוץ ברשויות מקומיות, המשרד להגנת הסביבה, 2014</u> • <u>תכנית משא"ב – מדיניות שימור אנרגיה ברשויות, משרד האנרגיה ומרכז השלטון המקומי</u> • <u>מרשות מבטיחה לרשות מקיימת, מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007</u> פרק 1 - קידום אנרגיה נקייה לשמירת האקלים והמשאבים הטבעיים • <u>התייעלות אנרגטית – מדריך לרשויות המקומיות, משרד האנרגיה ומרכז השלטון המקומי, במסגרת תכנית "תג הסביבה" - פרק האנרגיה, 2010</u> 		
<ul style="list-style-type: none"> • <u>זיהום אור וצמצומו - רקע מדעי, תמונת מצב ודרכי פעולה אפשריות: סיכום ותובנות של ועדת מומחים, האגודה הישראלית לאקולוגיה ומדעי הסביבה, 2017</u> 	<p>5 – צמצום זיהום אור</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"כרטיס פרויקט: התייעלות אנרגטית בבתי ספר", אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2012. כרטיס הפרויקט נכתב על בסיס פעילותן של עיריות פתח תקוה ואשקלון.</u> • <u>מדריך לניהול אנרגיה בבתי ספר - פרויקט "חכמים באנרגיה" של עיריית כפר סבא, עיריית כפר סבא ומשרד האנרגיה, 2017</u> • <u>"כרטיס פרויקט: סטודנטים מבצעים סקרי אנרגיה במבני ציבור עירוניים", אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2013. כרטיס הפרויקט נכתב על בסיס פעילותה של עיריית באר שבע.</u> • <u>תכנית משא"ב – מדיניות שימור אנרגיה ברשויות, משרד האנרגיה ומרכז השלטון המקומי</u> • <u>מרשות מבטיחה לרשות מקיימת, מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007</u> פרק 1 - קידום אנרגיה נקייה לשמירת האקלים והמשאבים הטבעיים. פרק 7 - שימור וטיפוח מקורות המים • <u>מדריך לשימור אנרגיה במערכות מיזוג אוויר, משרד האנרגיה, 2005</u> • <u>מדריך להתייעלות אנרגטית בתאורת פנים וחוץ ברשויות מקומיות, המשרד להגנת הסביבה, 2014</u> 	<p>6 – התייעלות בצריכת משאבים במבני ציבור</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>מדריך לרוכש דירה ירוקה, המשרד להגנת הסביבה, 2018</u> • <u>"מדריך הבידוד לדיר", המועצה הישראלית לבנייה ירוקה בשיתוף "פורום הבידוד", 2016</u> • <u>"המדריך לשיפוץ ירוק", המשרד להגנת הסביבה והמועצה הישראלית לבנייה ירוקה, 2014</u> 	<p>7 – מתן מידע לתושבים בנושאי התייעלות אנרגטית ובנייה ירוקה</p>	

7

<ul style="list-style-type: none"> • <u>"המלצות לחסכון באנרגיה בבית", משרד האנרגיה, 2017</u> 		
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"מדריך להתקנה של מערכות פוטו-וולטאיות בנכסי רשויות מקומיות", משרד הפנים, משרד האנרגיה והמשרד להגנת הסביבה, 2020.</u> • <u>מדריך "קיימות וסביבה ככלי פיתוח ברשות המקומית", משרד הפנים ותכנית ממשק, 2018</u> פרק 2 – ייצור אנרגיה סולארית ברשויות המקומיות • <u>"מרשות מבטיחה לרשות מקיימת", מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007</u> פרק 1 – קידום אנרגיה נקייה לשמירת האקלים והמשאבים הטבעיים. • <u>"יש לך גג כלכלי", רשות החשמל</u> 	<p>8 – קידום ייצור אנרגיה בעיר והנגשת מידע לציבור אודות הצבת מתקני אנרגיה סולארית על מבנים פרטיים</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"תבחינים להגשת תכניות למוסדות תכנון" – מינהל התכנון, משרד התחבורה, משרד הבינוי השיכון ורשות מקרקעי ישראל, 2020</u> • <u>"הנחיות מינהל התכנון לתכנון מוטה תחבורה ציבורית ותנועה בת קיימא", מינהל התכנון, 2019</u> • <u>מדריך "קיימות וסביבה ככלי פיתוח ברשות המקומית", משרד הפנים ותכנית ממשק, 2018</u> פרק 6 – זיהום האוויר בערים פרק 7 – תחליפי דלקים ותחבורה חכמה • <u>"מדריך לתכנון סביבתי - הטמעת היבטים סביבתיים בהליכי תכנון" – פרק תנועה ותחבורה, המשרד להגנת הסביבה, 2015</u> 	<p>1 – תכנית עירונית לצמצום השימוש ברכב הפרטי</p>	<p>תחבורה בת קיימא</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"כרטיס פרויקט: חנייה ללא תשלום לכלי רכב ידידותיים לסביבה", אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2010</u> כרטיס הפרויקט נכתב על בסיס פעילותה של עיריית פתח תקוה. • <u>"מדריך למעסיקים – אמצעים לצמצום נסיעת יוממים - יישום תכנית לשינוי הרגלי נסיעה בקרב עובדים", המשרד להגנת הסביבה – אגף איכות אוויר, 2017</u> • <u>מרשות מבטיחה לרשות מקיימת, מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007</u> פרק 9 – פיתוח מערכות תעבורה סביבתיות ונגישות לכל 	<p>2 – תכנית להגעה בעבודה באמצעי תחבורה חלופיים</p>	

8

<ul style="list-style-type: none"> • <u>"כרטיס פרויקט: הולכים ברגל לבית הספר", אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2010</u> 	<p>3 - תכנית לצמצום הסעת ילדים למוסדות חינוך ברכב הפרטי</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"יום ההליכה העולמי" – אתר אינטרנט ניתן להירשם באתר על מנת לקבל מידע ורעיונות לפעילויות ליום זה, לעקוב ולהצטרף מידי שנה.</u> • <u>"חזרה למרחב הציבורי וליוממות בימי קורונה", משרד התחבורה ומינהל התכנון, 2020</u> • <u>"חוסן עירוני – היערכות לחיים לצד מגפה", מרחב – התנועה לעירוניות בישראל, 2020</u> • <u>"תכנית אסטרטגית לאומית לתנועה מקיימת במרחב העירוני", משרד הבינוי והשיכון, 2019</u> • <u>"מראה מקום – מדד לעידוד הליכה בעיר", המועצה הישראלית לבנייה ירוקה, 2019</u> • <u>"הליכתיות בתל אביב-יפו - סל כלים לעידוד הליכה ברגל במרכז העיר", רם אייזנברג עיצוב סביבה, בשיתוף עם עיריית תל אביב-יפו, 2018. פירוט סל הכלים החל מעמוד 18.</u> • <u>"תעודת זהות לתחום: תמריצים להפחתת שימוש ברכב פרטי", תחבורה היום ומחר, 2017</u> • <u>"מדריך לתכנון סביבתי - הטמעת היבטים סביבתיים בהליכי תכנון", המשרד להגנת הסביבה, 2015. פרק - תנועה ותחבורה.</u> 	<p>4 – עידוד הליכה ברגל</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"טיטוט עדכון הנחיות לתכנון רחובות בערים" (כולל אופניים), משרד התחבורה, 2020</u> • <u>"תבחינים להגשת תכניות למוסדות תכנון" – מינהל התכנון, משרד התחבורה, משרד הבינוי והשיכון ורשות מקרקעי ישראל, 2020</u> • <u>"הנחיות מינהל התכנון לתכנון מוטה תחבורה ציבורית ותנועה בת קיימא", מינהל התכנון, 2019</u> • <u>"תכנית אסטרטגית לאומית לתנועה מקיימת במרחב העירוני" – משרד הבינוי והשיכון, 2019</u> • <u>מדריך "קיימות וסביבה ככלי פיתוח ברשות המקומית", משרד הפנים ותכנית ממשק, 2018 פרק 6 – זיהום האוויר בערים</u> • <u>"מדריך לתכנון סביבתי - הטמעת היבטים סביבתיים בהליכי תכנון", המשרד להגנת הסביבה, 2015 פרק - תנועה ותחבורה</u> • <u>"מרשות מבטיחה לרשות מקיימת", מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007</u> 	<p>5 - קידום השימוש באופניים בעיר</p>	

פרק 9 – פיתוח מערכות תעבורה סביבתיות ונגישות לכל		
<p><u>"תבחינים להגשת תכניות למוסדות תכנון" – מינהל התכנון, משרד התחבורה, משרד הבינוי השיכון ורשות מקרקעי ישראל, 2020</u></p>	6 – מיזמי תחבורה שיתופית	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"מדריך לרשויות מקומיות לקידום תחבורה ציבורית חשמלית", המשרד להגנת הסביבה, תחבורה היום ומחר, 2020</u> • <u>"הנחיות מינהל התכנון לתכנון מוטה תחבורה ציבורית ותנועה בת קיימא", מינהל התכנון, 2019</u> • <u>מדריך "קיימות וסביבה ככלי פיתוח ברשות המקומית", משרד הפנים ותכנית ממשק, 2018</u> פרק 7 – תחליפי דלקים ותחבורה חכמה • <u>"מרשות מבטיחה לרשות מקיימת", מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007</u> פרק 9 – פיתוח מערכות תעבורה סביבתיות ונגישות לכל • <u>"אוטובוסים חשמליים", המשרד להגנת הסביבה ו"תחבורה היום ומחר", 2020</u> 	7 – שיפור שירות התחבורה הציבורית	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"מרשות מבטיחה לרשות מקיימת", מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007</u> פרק 9: פיתוח מערכות תעבורה סביבתיות ונגישות לכל • <u>"מדריך למעסיקים – אמצעים לצמצום נסיעת יוממים - יישום תכנית לשינוי הרגלי נסיעה בקרב עובדים", המשרד להגנת הסביבה, 2017</u> <u>נספח למדריך – בסיס לסקר עובדים בנושא היתכנות הפעלת אמצעים לצמצום נסועת יוממים.</u> 	8 – שת"פ אזורי לצורך שיפור התחבורה המקיימת	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>מדריך "קיימות וסביבה ככלי פיתוח ברשות המקומית", משרד הפנים ותכנית ממשק, 2018</u> פרק 6 – זיהום האוויר בערים פרק 7 – תחליפי דלקים ותחבורה חכמה • <u>"מדריך היערכות רשויות מקומיות לתחבורה פרטית חשמלית" בהנחיית משרד האנרגיה, על ידי מוסד שמואל נאמן ובשיתוף מנהלת תחליפי דלקים ותחבורה חכמה במשרד ראש הממשלה. יולי 2020</u> 	10 – החלפת צי הרכב העירוני לכלי רכב מופחת זיהום	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"פרקטיקה: שווקי יד שנייה", אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2018</u> כרטיס הפרויקט נכתב על בסיס פעילותה של עיריית הרצליה. • <u>"המדריך לכלכלה ירוקה", המשרד להגנת הסביבה ומשרד הכלכלה והתעשייה, 2014</u> • <u>מרשות מבטיחה לרשות מקיימת, מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007</u> פרק 8 – צמצום נפח הפסולת העירונית 	1 – קידום שימוש חוזר במוצרים	צריכה מקיימת

		הפחתת פסולת ומחזור
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"קיימות עירונית – איך אפשר?"</u>, מכון ירושלים למחקרי מדיניות, 2016 פרק 4.3.2 - הטמעת כלי כלכלת שיתוף כחלק מאורח החיים העירוני • <u>יום צמצום בזבז המזון - כנסו לאתר ארגון The Natural Step לקבלת מידע ורעיונות לפעילויות ביום זה.</u> • <u>"עיר מקדמת תזונה מ.ב.ט.י.ח.ה"</u>, רשת ערים בריאות בישראל, 2017 מדריך יישומי לעידוד תזונה בריאה ובת קיימא ברשות המקומית. • <u>מדריך "קיימות וסביבה ככלי פיתוח ברשות המקומית"</u>, משרד הפנים ותכנית ממשק, 2018 פרק 1 – מערך איסוף הפסולת והטיפול בה פרק 8 – ביטחון תזונתי ברשויות המקומיות 	<p>2 – קידום צריכה שיתופית</p> <p>3 – הסברה לערכי והרגלי צריכה מושכלת</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"מדריך לתכנון סביבתי - הטמעת היבטים סביבתיים בהליכי תכנון"</u>, המשרד להגנת הסביבה, 2015 פרק – פסולת מוצקה ומחזור • <u>מרשות מבטיחה לרשות מקיימת, מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007 פרק 8 – צמצום נפח הפסולת העירונית</u> 	<p>4 – עידוד שימוש חוזר, מחזור והשבת פסולת אורגנית</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"מדריך לתכנון סביבתי - הטמעת היבטים סביבתיים בהליכי תכנון"</u>, המשרד להגנת הסביבה, 2015 פרק – טיפול בחומרי חפירה ומילוי 	<p>5 – איסוף וטיפול בפסולת אלקטרונית</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>התמודדות עם השלכה של פסולת באופן בלתי חוקי, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2018 פרק 3 – כלים להתמודדות עם הבעיות בטיפול בהשלכת פסולת באופן בלתי חוקי</u> • <u>"מרשות מבטיחה לרשות מקיימת"</u>, מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007 פרק 8 – צמצום נפח הפסולת העירונית 	<p>6 – איסוף וטיפול בפסולת בניין</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"שכונה 360 - מדדים לתכנון ופיתוח סביבות מגורים"</u>, המועצה הישראלית לבנייה ירוקה ומשרד הבינוי והשיכון, גרסה 1.1, 2019 • <u>"מדריך לתכנון סביבתי - הטמעת היבטים סביבתיים בהליכי תכנון"</u>, המשרד להגנת הסביבה, 2015. פרקים – אזור מגורים עירוני + תעסוקה, תעשייה – שימושים מעורבים • <u>"חוסן עירוני – היערכות לחיים לצד מגפה"</u>, מרחב – התנועה לעירוניות בישראל, 2020 	<p>1 – עירוב שימושים ובנייה מרקמית</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"החייאת המרחב הציבורי – השקעה קטנה - השפעה גדולה"</u>, משרד הבינוי והשיכון 2019 • <u>"קיימות עירונית – איך אפשר?"</u>, מכון ירושלים למחקרי מדיניות – 2016 	<p>2 – הרחבת השימוש במבני העירייה מחוץ לשעות הפעילות</p>	

<p>פרק 4.3.1: תכנון וניהול המרחב הציבורי כמרחב עירוני מקיים</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>"דגשים והנחיות לשימוש מיטבי בדו"ח רוח ככלי תכנוני", פורום ה-15, 2020</u> 		<p>ויירוק העיר</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"שכונה 360 - מדדים לתכנון ופיתוח סביבות מגורים", המועצה הישראלית לבנייה ירוקה ומשרד הבינוי והשיכון, גרסה 1.1, 2019</u> • <u>"ניתוח עלות תועלת של הצללה בישראל", משרד הבינוי והשיכון, 2019</u> • <u>"מדריך לתכנון סביבתי - הטמעת היבטים סביבתיים בהליכי תכנון", המשרד להגנת הסביבה, 2015</u> • <u>"לקראת שכונות בנות קיימא בישראל", המועצה הישראלית לבנייה ירוקה, אדם טבע ודין, מרכז השל, עמותת מרחב ועיריית תל אביב-יפו, 2014</u> • <u>"החייאת המרחב הציבורי - השקעה קטנה - השפעה גדולה", משרד הבינוי והשיכון 2019</u> • <u>"דגשים והנחיות לשימוש מיטבי בדו"ח רוח ככלי תכנוני", פורום ה-15, 2020</u> 	<p>3 – הטמעת עקרונות הקיימות בתכנון שכונות חדשות ובחידוש מרחבים קיימים</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"שכונה 360 - מדדים לתכנון ופיתוח סביבות מגורים", המועצה הישראלית לבנייה ירוקה ומשרד הבינוי והשיכון, גרסה 1.1, 2019</u> • <u>"מדריך לתכנון סביבתי - הטמעת היבטים סביבתיים בהליכי תכנון", המשרד להגנת הסביבה, 2015</u> פרק: תכנון אקלימי • <u>ניתוח עלות תועלת של הצללה בישראל - משרד הבינוי והשיכון, 2019</u> 	<p>4 – שילוב תכנון אקלימי בתכניות עירוניות גדולות</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"ניתוח עלות תועלת של הצללה בישראל", משרד הבינוי והשיכון, 2019</u> • <u>מדריך "קיימות וסביבה ככלי פיתוח ברשות המקומית", משרד הפנים ותכנית ממשק, 2018</u> פרק 3 – גגות ירוקים • <u>"משאב העצים העירוני, משרד החקלאות ופיתוח הכפר, 2017</u> • <u>"המדריך לפיתוח, לאחזקה ולשדרוג גנים ופארקים עירוניים על-פי עקרונות סביבתיים ובני-קיימא", משרד החקלאות ופיתוח הכפר, 2015</u> • <u>"מסמך מדיניות להקמה ותחזוקה של גינות על גגות וחזיתות" הוכן עבור עיריית ירושלים ע"י עידית הוד, חברת סיטילינג וסטודיו אדריכלות נוף בע"מ, 2008</u> 	<p>5 – צמצום תופעת "אי החום העירוני"</p>		

<p><u>מסמך "חוסן עירוני בשגרה ובחירום – אסטרטגיות, פרקטיקות והמלצות לרשויות המקומיות", פורום ה-15, 2020</u> פרקים – היערכות ממוקדת למצבי חירום ומשבר, הכלכלה המקומית, תכנון ובנייה, המרחב הציבורי, תחבורה, סביבה וקיימות, אנרגיה</p>		
<p><u>"מדריך ליישום יעדי האו"ם לפיתוח בר-קיימא (SDGs), האו"ם, 2015</u> למידע נוסף בשפה העברית בנושא זה <u>כנסו לאתר SDG ישראל</u></p> <p><u>"מדריך לרשות המקומית לקידום חוסן עירוני", האו"ם, 2015</u></p> <p><u>מדריך "קיימות וסביבה ככלי פיתוח ברשות המקומית", משרד הפנים ותכנית ממשק, 2018</u> פרק 4 – נגר: גישה חדשה לניקוז עירוני</p> <p><u>מסמך "חוסן עירוני בשגרה ובחירום – אסטרטגיות, פרקטיקות והמלצות לרשויות המקומיות", פורום ה-15, 2020</u> פרקים – היערכות ממוקדת למצבי חירום ומשבר, הכלכלה המקומית, תכנון ובנייה, המרחב הציבורי, תחבורה, סביבה וקיימות, אנרגיה</p> <p>• <u>"תכנית פעולה היערכות לשינויי אקלים", עיריית תל-אביב-יפו, 2020</u> פרק – סל כלים ופעולות</p> <p>• <u>"אינדקס כלים לחוסן קהילתי", מרכז השל לקיימות</u></p> <p>• <u>מדריך להכנת תכנית פעולה מקומית להיערכות לשינויי אקלים ואנרגיה מקיימת, ינואר 2022</u></p>	<p>6 – תכנית פעולה לחיזוק החוסן העירוני ולהתמודדות עם השפעות האקלים</p>	
<p><u>"מדריך לתכנון סביבתי - הטמעת היבטים סביבתיים בהליכי תכנון", המשרד להגנת הסביבה, 2015</u> פרק – מים עיליים, הידרולוגיה וניהול מי נגר</p> <p>• <u>"מסמך מדיניות בנושא נגר עירוני", מנהל התכנון, 2020</u></p> <p>• <u>מאגר הידע של אגמא המכיל אסופת מקרי בוחן ומידע מעשי הנוגע ליישום הגישה האגנית המשלבת בישראל.</u></p>	<p>7 – ניהול מים ונגר</p>	
<p>• <u>"כללים להכנת סקר עצים", משרד החקלאות, 2018</u></p> <p>• <u>"נוהל העתקות עצים", משרד החקלאות, 2018</u></p>	<p>8 – מדיניות טבע עירוני והגנה על הסביבה החופית</p>	

<ul style="list-style-type: none"> • <u>מאמר בנושא פליטות פחמן דו חמצני מעצים, הכולל מדריך לחישוב פחמן.</u> - <u>טבלת קיבוע פחמן בעצים מקומיים</u> • <u>כרטיס פרויקט: "נאמני טבע עירוני".</u> אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2016 כרטיס הפרויקט נכתב על בסיס פעילותה של עיריית נתניה. • <u>"מיפוי וחקר מגוון ביולוגי עירוני באמצעות תלמידים ותושבים בעיר"</u> כרטיס הפרויקט נכתב על בסיס פעילותה של היחידה האזורית לאיכות הסביבה בשרון. • <u>המדריך לפיתוח, לאחזקה ולשדרוג גנים ופארקים עירוניים על-פי עקרונות סביבתיים ובני-קיימא, משרד החקלאות ופיתוח הכפר, 2015</u> • <u>"מדריך לתכנון סביבתי - הטמעת היבטים סביבתיים בהליכי תכנון",</u> המשרד להגנת הסביבה, 2015. פרקים: שטחים פתוחים במרחב העירוני, סביבה חופית • <u>מסמך עקרונות והנחיות לשיקום בתי גידול בשטחים פתוחים, מרכז המועצות האזוריות, 2014</u> • <u>מדריך "קיימות וסביבה ככלי פיתוח ברשות המקומית",</u> משרד הפנים ותכנית ממשק, 2018 פרק 9 - אדם וביוספירה: תפיסת עולם ודרך לניהול המרחב האנושי והטבעי • <u>"מרשות מבטיחה לרשות מקיימת",</u> מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007 פרק 5 – טיפוח ושמירה על שטחים פתוחים פרק 7 – שימור וטיפוח מקורות המים • <u>"מדריך למיפוי הצומח בישראל – חלק הצומח הים תיכוני",</u> מכון דש"א, המשרד להגנת הסביבה, רשות הטבע והגנים, קק"ל, האוניברסיטה העברית – העשבייה, 2014 • <u>"מערכות אקולוגיות ורווחת האדם – הערכה לאומית – דו"ח ביניים, המאר"ג, 2017</u> • <u>"חקלאות יישובית ("עירונית") בתחומי יישובים עירוניים וכפריים – מטרות, מודלים, חסמים, אמצעים לתמיכה ודרכים לפעולה",</u> משרד החקלאות ופיתוח הכפר, 2018 		
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"המדריך לפיתוח, לאחזקה ולשדרוג גנים ופארקים עירוניים על-פי עקרונות סביבתיים ובני-קיימא",</u> משרד החקלאות ופיתוח הכפר, 2015 • <u>"מסמך מדיניות להקמה ותחזוקה של גינות על גגות וחזיתות" הוכן עבור עיריית ירושלים ע"י עידיית הוד,</u> 2008 	<p>9 – עידוד חקלאות עירונית</p>	

<ul style="list-style-type: none"> • <u>"גיבון בר-קיימא - שותלים ישראלי וצמצום ריסוסים"</u>, מתוך אתר היחידה האזורית לאיכות סביבה בשרון • מיזם "היער העירוני" של משרד החקלאות: <u>"שנת היער העירוני, סיכום לשנת 2019-2020"</u> • <u>כדאיות כלכלית של תחזוקת גן ציבורי בר-קיימא, מאת רונזה אמארה (יוני 2018).</u> • <u>היבטים כלכליים של חקלאות עירונית לעומת חקלאות כפרית בישראל (דצמבר 2021)</u> 		
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"קיימות עירונית – איך אפשר?"</u>, מכון ירושלים למחקרי מדיניות, 2017, פרק 4.3.3 - חיזוק הקהילה המקומית כמנוף לקידום אורח חיים עירוני מקיים - כלי מס' 1: פיתוח שחקני אמצע עירוניים • <u>"מתווה לשיתוף פעולה עם האקדמיה לקידום נושאי סביבה וקיימות בעיר"</u>, אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2013. המתווה נכתב על בסיס פעילותה של עיריית באר שבע. 	<p>1 – להציג לציבור את תכנית ברית ערים ולשתף אותו ביישום תכנית הפעולה</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"הנחיות לעיריות בנושא התנהלות סביבתית בחגי מועדי האביב"</u> – פסח, ימי הזיכרון והעצמאות, ול"ג בעומר, פורום ה-15, עודכן לאחרונה ב-2021. • יום צמצום בזבז המזון - כנסו לאתר ארגון The Natural Step לקבלת מידע ורעיונות לפעילויות ביום זה (12.7). • <u>"עיר מקדמת תזונה מ.ב.ט.י.ח.ה"</u>, רשת ערים בריאות בישראל, 2017, מדריך יישומי לעידוד תזונה בריאה ובת קיימא ברשות המקומית. • <u>"מרשות מבטיחה לרשות מקיימת"</u>, מרכז השלטון המקומי והמשרד להגנת הסביבה, 2007, פרק 6 – קידום חינוך סביבתי-חברתי וחינוך לבריאות, פרק 9 – פיתוח מערכות תעבורה סביבתיות ונגישות לכל • <u>"משכונה קיימת לשכונה מקיימת"</u>, המשרד להגנת הסביבה, עיריית תל אביב-יפו ומרכז השל לקיימות, 2013 • <u>כרטיס פרויקט: "נאמני טבע עירוני"</u>, אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2016, כרטיס הפרויקט נכתב על בסיס פעילותה של עיריית נתניה 	<p>2 – העלאת מודעות הציבור להתנהגות מקיימת</p>	<p>קהילה</p>
<ul style="list-style-type: none"> • <u>משכונה קיימת לשכונה מקיימת</u>, המשרד להגנת הסביבה, עיריית תל אביב-יפו ומרכז השל לקיימות, 2013 • <u>"קיימות עירונית – איך אפשר?"</u> מכון ירושלים למחקרי מדיניות – 2016, פרק 4.3.3 - חיזוק הקהילה המקומית כמנוף לקידום אורח חיים עירוני מקיים: כלי מס' 2: הקמת חממות – מסגרות להכשרה והעצמת פעילים קהילתיים 	<p>3 – הקמת מערך פעילים ומתנדבים של "נאמני סביבה"</p>	

<p>כלי מס' 4: יצירת רשתות מקצועיות להעברת ידע ויצירת שיתוף פעולה</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>רשתות צעירים עירוניות, "ארץ עיר" - מדריך להקמת רשתות צעירים קהילתית בעיר</u> • <u>"קפה פרו-אקטיבי", ארגון BEINCO - מדריך להובלת קהילה לפעולה ממוקדת ויעילה סביב רעיונות לשינוי</u> • <u>"המדריך החיוני לטרנזישן", "רשת הטרנזישן", 2016</u> מדריך להנעת שינוי ברחוב, בקהילה, בעיר או בארגון, של "רשת הטרנזישן" – רשת פעילים עולמית בתחום הקיימות. • <u>כרטיס פרויקט: "נאמני טבע עירוני", אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2016</u> כרטיס הפרויקט נכתב על בסיס פעילותה של עיריית נתניה. עמ' 3: תחת הכותרת "פרסום והוקרה" 		
<ul style="list-style-type: none"> • <u>עסקים ברשות המקומית – מדריך מטעם הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה</u> 	<p>4 – הענקת אות לתושבים מצטיינים בפעילותם למען הסביבה בעיר</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • <u>"כרטיס פרויקט: הקמת פורום וולונטארי לקידום קיימות בעסקים", אוגדן הפרקטיקות של פורום ה-15, 2013</u>, כרטיס הפרויקט נכתב על בסיס הפעילות של עיריית הרצליה. • <u>"המדריך לכלכלה ירוקה", המשרד להגנת הסביבה ומשרד הכלכלה והתעשייה, 2014</u> • <u>סיכום הכנס הבינלאומי העשירי בנושא שווקים עירוניים, לונדון 2019, פורום ה-15</u> ריכוז תובנות ודוגמאות מעוררות השראה לחיזוק שווקים עירוניים בישראל. • <u>"כלכלה מקומית מקיימת – אסטרטגיה לשינוי חברתי", שתיל, ציונות 2000 ומרכז השל לקיימות, 2011.</u> 	<p>5 – העצמת הכלכלה המקומית</p>	